

LES AUQUES DE REDOLINS

Senyors acadèmichs:

Dexeume que comenci per confessar ingènüament que no es un treball erudit, digne d'una Academia, lo que us oferexo, sinó una franca y deslligada conversa, digna, potser, solament, d'un rotllo d'amichs. Vaig a parlar, a la bona de Déu y sense preparació de cap mena, d'aquelles modestes, humils y popularíssimes fulles que, ab el nom d'*auques de redolins*, van fer les delícies de la nostra infantesa y que, de passada y com qui no fa res, tant van contribuir a la nostra cultura.

No sóch, certament, enemich de les innovacions, y, molt al revés, les accepto a mans besades, vinguin d'hont vinguin, quan servexen per millorar axís en lo útil com en lo agradable. Però'm dol, y molt fundament, que's perdin perquè sí les coses bones.

Ens les donèm avuy dia de molt catalans — tal vegada massa en certes coses — y, no obstant, es dolorós veure com insensiblement y per un *snobisme* ridícol que faria riure si a voltes no fes plorar — afanyèm a assimilarnos tot lo que ve de fòra casa, bo y dolent, vinga o no vinga a tom, axís en el vestir com en el parlar, en el menjar y'l beure, en el treballar y en el jugar. Y crech que no necessito citar exemples perquè a tots vosaltres s'us n'acuden a dotzenes.

¿Per què hem dexat perdre la auca de redolins? m'he preguntat mil vegades, ab dolença... Y no trobo altra resposta sinó aquesta, per cert ben poch reconfortant: «Senzillament, porque era nostra, ben nostra, y sols nostra.» Tinch per cert y segur que'l dia que de Londres, Berlín o Xicago'ns vinguessin auques de redolins calcades de les nostres auques tradicionals, tots els editors de casa s'afanyarien a fer auques, y tothom s'afanyaria a comprarles. ¿Per què? Per axò: «Perque vindrien d'allà, porque allà seria moda fer auques de redolins.» Es trist confessarho, però es axís.

* * *

Y, no obstant, ¡quant y quant devèm. a les *auques* els fills del sigle dinou! En quant a mi, aprofito aquesta ocasió per a proclamar ben alt l'agrahiment que sempre he professat y professo en mes velleses a aquelles fulles d'art somer, tan somer com volguèu, però just l'art que calia per interessar y fer sentir y pensar a la maynada, com la cançó popular y la rondalla són just l'art adequat per interessar y fer sentir y pensar al poble.

L'auca de redolins neix en el segle XVIII — no vull creure que's remunti al XVII —. Neix indubtablement d'aquelles grolleres estampes fetes expressament per al *joch de l'oca*. ¿El nom d'auca no es altra cosa que corrupció d'oca? Es possible, però no es el meu propòsit entrar en disquisicions erudites. De les estampes de l'oca vénen aquelles altres en que les vinyetes, requadrades y separades, se retallaven, s'enrotllaven — d'aquí'l nom de *rodolins*, que l'ús transformà en *redolins* —, se posaven en una bossa o gorra, se treyen al atzar, y aquest guanyava tant, aquell perdía quant, un d'ells ho guanyava tot, com un altre ho perdía tot.

Aquestes auques primitives estaven, comunament, formades per *grotescos*, es a dir, ninots extravagants y disformes, més tart per figures y objectes bastant correctament dibuxats, però sens coordinació.

A poch a poch vénen els oficis, els *baladriers* o venedors ambulants, les costums, les professons, etc., y, en fi, s'arriba a la *historia*, diguemho axís, es a dir, al assumpte real o imaginatiu, que comença ab el primer redolí y acaba ab l'últim.

Y heus aquí la gran obra cultural que — com he dit abans — realisava sense semblarho la auca de redolins.

Abans que tot, dech declarar una vegada per tótes que la auca podía ser a voltes un xich grollera, altres voltes xavacana, però may — entengueuho bé — may immoral; no existeix una sola auca de redolins, entre'ls molts centenars que van publicarsen, en la qual el més rigurós moralista trobés res a tatxarhi. — ¡Tant de bo que poguéssim avuy dia dir lo mateix de tant paperet y paperot com se publica, destinat a la maynada!

Confesso ab orgull que les primeres nocions d'història natural les dech a les auques de redolins, car n'hi havien

d'aucells, de pexos, de quadrúpedes... Cert es que en una auca de quadrúpedes, entre'l lleó y'l tigre y l'ós y'l cavall, s'hi troba... ¿què diríeu? ¡el cargol! Sí, axis ho diu'l títol que porta'l redolí, y'l dibuix no dexa lloch a dubte... però, bah! es aquest un *lapsus* perdonable per lo excepcional.

A més de la historia natural, va ser en les auques hont varem aprendre'ls primers rudiments d'*Historia Sagrada*, d'*Historia Universal*, d'*Historia d'Espanya*, d'*Historia de França* y fins d'*Historia de Catalunya*.

De mica en mica la historia s'especialisa, y seguexen les dels homes cèlebres : *Napoleon primer*, *Napoleon tercer*, en *Cabrera*, en *Prim*, en *Garibaldi*, *Espartero*, etc.

Per les auques seguim el curs dels grans esdeveniments polítics : la *Constitució del any 20*, les *Corts de Cádiz*, la *Guerra de la Independencia*, la *Guerra civil*, la *Guerra d'Àfrica*, la *Revolució del 48*, la *Jamancia*, etc.

Y tot axò ho apreníem jugant, y perque ho apreníem jugant, es a dir, sense saber que apreníem, ho apreníem de gust; les imatges se'ns gravaven en la memoria, els fets relatats en aquells parells de versos ingenus, no s'esborraran ja més.

Y no acabava aquí l'acció educadora de la auca, ¡oh no!; s'estenia molt més enllà, se remuntava molt més amunt.

Per l'auca passaven les més famoses obres del enginy humà. El *Quixot* y'l *Gil Blas de Santillana*, les *Faules d'Isop*, les de *La Fontaine* y les de *Samaniego*, el *Telémac* de Fénélon; com també les que anaven apareguent ab èxit, com *El Conde de Montecristo* de Dumas, y'l *Judío errante* de Sue, *Chactas* y *Atala* de Chateaubriand...

Y lo mateix passava ab les obres teatrals : al antich *Convidado de piedra* succehía'l *Tenorio* d'en Zorrilla; no bé donava al teatre en Balaguer el *Don Juan de Serrallonga* ja sortía en auca; s'estrenava *El tanto por ciento* del Ayala, auca al sentdemà; *El Profeta* de Meyerbeer, el *Faust* de Gounod, que constituïren dos grans èxits, sortiren desseguida en redolins. Per lo tant, sense llegir els grans llibres, sense necessitat d'anar al teatre, la maynada'ns donavem el to de poderne parlar com les persones grans.

M'he descuydat de citar les *Vides dels Sants*, però no cal

dir que les de tots els sants més coneguts ocupaven gran lloch en l'auca; Sant Antoni de Pàdua, Sant Antoni Abad; Santa Caterina de Sena, Santa Teresa de Jesús, Santa Rosa de Lima, Sant Francesch, Sant Francesch de Paula, Sant Isidro, Sant Pere, Sant Pau... ¿A què seguir? La llista fóra interminable.

Tampoch cal afegir que en les auques s'hi aprenien, molt millor que al col·legi — perquè allà 'ns entraven pels ulls — totes les oracions, per no dir la Doctrina sencera: El *Pare nostre*, la *Salve*, el *Credo*, l'*Acte de Contrició*, els *Manaments de Déu* y'ls de la *Iglesia*, *Els pecats capitals*, el *Rosari*, etc.

Aquesta era la part seriosa de la *Auca*; però hi havia també la part imaginativa, joyosa y picaresca. La auca del *Hijo malo* y la del *Hijo bueno*, la de la *Mujer mala* y la de la *Mujer buena*, las popularíssimes de *Don Perlimplín*, *Don Crispín* y l'*Estudiant Borascas*, y més tart la del *Hombre flaco* y la del *Hombre Gordo*, la de *Jauja*:

*Jauja, ciudad celebrada
y nunca bien ponderada,*

que us feya venir salivera, al llegir:

*Las casas de azúcar son
y las calles de turron.*

Però, fins en aquestes, la moral no tenia may res que perdrehi, perquè al final la virtut sortia sempre triomfant y'l vici castigat. Axò sempre!

* * *

Ara bé: ¿quins artistes, quins poetes eren els autors d'aquexes modestes fulles que un tan gran paper representaven en la vida de la maynada?

Crech impossible, o poch menys, contestar a aquesta pregunta, si volèm remuntarnos més enllà d'en Robreño.

En Robreño! Heus aquí una figura ben representativa en totes les manifestacions del art popular. Enginy aguadíssim y fecond, mal desbastat si volèu, groller molt sovint; ell dibuxa auques de redolins, romanços y ventalls, ell se

grava els dibuxos y s'escriu'ls versos, de la mateixa manera que's representa les comedies que escríu. Tinch la perfecta certesa que en Robreño, si hagués nascut en una altra època menys turbulent y decadent que la seva, y hagués pogut procurar-se una instrucció y educació de què va carèxer en absolut, hauria dextat un nom gloriós y una obra no menys gloriosa a la nostra terra.

Després d'en Robreño, a qui correspon un lloch d'honor — el primer lloch m'atreveixo a dir — en la historia de la Auca de redolins, es a en Ramon Puiggarí. Heus aquí'l dibuxant més fecond que conech. La seva producció es meravellosa, incalculable. Comença dibuxant auques de redolins y de soldats y segueix ilustrant romanços, goigs, ventalls, saynets, llibrets *d'anar a missa*, cançonetes de Nadal...; en fi, durant molts anys, tota la bibliografia popular passa sota'l seu llapis... Y, cosa més meravellosa encara : entre tants mils y mils de dibuxos com produeix, potser no'n trobaríem un sol de firmat!

Després de la Revolució de 1868, en Puiggarí passa d'un salt a posarse al costat dels Padró, Planas y Pellicer en les ilustracions de setmanaris polítics tan importants com *La Flaca* y altres pel estil, en els quals publica dibuxos notabilíssims... y sempre sense firma ni pseudònim ni monograma.

Les auques d'en Puiggarí representen un gran avenç; el dibuix es correcte; salta tot seguit a la vista un gran observador, y, lo que es més, un conexedor de la indumentaria y fins de la arquitectura d'altres èpoques. En Puiggarí té un sol defecte — potser només que un —, però aquest defecte es tan gran, que basta per restarli'l lloch que li correspon entre'ls artistes, sos contemporans : es vulgar. Sí, tots els seus dibuxos, discrets sempre, may desdibuxats, porten no sé quin segell de vulgaritat, que fa que siguin mirats ab indiferencia; indiferencia que, en justícia, no's mereixen.

Ab en Puiggarí s'esgrahonen en Padró y l'Ortego. Sí, aquests dos dibuxants, que tan alt lloch devien ocupar més tart en la esfera de la ilustració, varen començar dibuxant auques de redolins. Y cal confessar que tant les del un com les del altre porten una empenta, un segell d'art, una

certa *grapa*, per dirho gràficament, de què carexien fins llavors els redolins.

Si bé Barcelona era'l veritable centre productor d'auques, cal confessar que a Madrid no's quedaven endarrera; se'n publicaven moltes a la Cort que tenien el seu segell especial, y en les quals se descobrien mans tan hàbils que, sense por d'equivocarme, m'atreviria a posarhi al peu les firmes de dibuxants tan notables com en Mugica y l'Urrabieta (D. Vicens, pare del incomparable Daniel Vierge).

En els últims temps de la auca de redolins — que varen coincidir ab els de la Revolució de Setembre —, un nou artista apareix, com una estrella errant, ab dues soles auques, que jo sàpiga : *Faust* y *Urganda la desconocida*. Y en aquestes sí que s'hi nota *grapa* de debò! ¿Voleu saber de qui foren obra? — y vaig a revelar per primera vegada un veritable secret — del Oms, l'escultor : del autor que devia ésser més tart del monument a Isabel la Catòlica, potser el millor monument d'Espanya.

* * *

En quant als gravadors d'auques, pot ben dirse que, qui més qui menys, tots els nostres gravadors van passarhi. En les auques antigues me sembla descobrirhi'l ferm buril d'en Torner, gravador en fusta de finals del segle XVIII y començos del XIX, el mestre de tots, en aquella època.

El segueix en Noguera, en *Noguera fècit*, com li deyem, perquè així solia firmar la major part dels seus gravats, lo qual ens feya creure que era ell el dibuxant de tantes, tantíssimes auques com va gravar. El gravat d'en Noguera era pesat, monòton, amanerat, sempre igual... Y m'acut ara un recort que, per més que no ha d'interessar a ningú, no puch menys que consignar. Y es que'l primer dibuix que m'he vist gravat en ma vida — tindria jo uns catorze anys — y que no era altra cosa que un Sant Enrich per als *Goigs* d'aquest Sant, va gravarmel en *Noguera fècit*... y, oh decepció! semblava d'en Noguera; del meu dibuix poca cosa va quedarne.

En Mullor, en Llopis, en Brangulí, tots van gravar auques, però qui va portarhi no sé què de més lleuger, més

elegant, pot ben dirse que va ser en Sadurní, pare d'en Celestí, el notable músich.

En Sadurní, de simple gravador de culates d'escopetes y pistoles, va passar a gravar redolins y ventalls, y tan hàbil gravador va mostrar-se en breu temps, que poch després gravava ja dibuxos d'en Padró y en Planas per a la ilustració de noveles y setmanaris, acabant per ésser un dels nostres més notables gravadors en fusta.

Com veyèu, la major part dels nostres artistes van fer armes en el camp de la auca. Qui no sé que n'hagués dibuxada cap es en Pellicer, axís com — y ab dolença hò confesso — tampoch jo vaig arribar a dibuxarne cap. Es a dir, sí, una varen encarregar-les, que vaig dibuxar y versificar. Era en 1875, poch després de la restauració de la monarquia; la auca era política y desgraciadament tan pujada de color, que la censura va interdirlle la publicació y'l litògraf, esverat, va córrer a esborrar la pedra.

* * *

Si, encara que molt somerament, he pogut parlarvos d'alguns dibuxants y gravadors d'auques, no puch, per desgracia, fer lo mateix ab els poetes.

¿Quins eren els autors d'aquells versos ingenus, sovint ramplons — *versos de redolins*, en fi, que varen donar aquest nom a tots els versos que no s'alçaven d'arran de terra?... No se sab, ni se sabrà may. Y no obstant, cal confessar que en algunes auques s'hi descobreix una mà experta.

Y, a propòsit, permeteume que us referexi una anècdota que solament jo conech avuy dia y que fa molt al cas.

S'estava una nit en el cafè aquella penya d'enginys tan xispejants que's deyen Robert Robert, Llanas, Aulès, Angelon, Padró, etc., parlant dels començos de cadahu d'ells.

En Robert, l'escriptor cultíssim, depurat, exquisit que era ja, contà que la seva primera obra literaria va ser els versos per una auca de redolins:

— Jo era un xicot encara, un simple fadrinet gravador argenter; may havia fet versos, però havia llegit molt; la literatura'm tenia'l cor robat; axís es que vaig posar tot

el meu entusiasme y'ls meus cinch sentits en fer, pulir y cisellar aquells versos. Es l'auca de *La professó de Corpus...* y, vaja, senyors, ab orgull ho confesso; allò no serà cap obra literaria, si volèu, però almenys aquells versos, tots, del primer al últim, estan ben amidats y ben rimats.

En Llanas, ab una gravetat còmica, ab una serietat desconcertant, va interrompre:

— Com per exemple aquestos:

*Cuando una música CESA
la otra a tocar EMPIEZA.*

Una riallada general va ferli responement. En Robert va quedarse petrificat, veyent visions. ¡May s'havía adonat d'aquella falsa rima!... Acabaven de matarli una de les seves més belles ilusions!

Y heus aquí com, per incidència, he pogut donarvos el nom d'un autor de versos de redolins; un sol, es cert, però no'm negarèu que es un que val la pena.

* * *

Per acabar, y a títol de document:

Una auca de redolins costava invariablement *un quarto*, o sigui tres cèntims de la moneda actual.

Per un quarto teníem un full de paper ab quaranta vuyt dibuxos y noranta sis versos. Rarament, molt rarament, la auca constava de trenta redolins, però llavors cada un d'ells portava al peu una quarteta, com succeix en la auca de *Sant Antoni Abat*.

Però'l cas era que no sempre teníem un quarto per dilapidar; moltes vegades sols dispoŕavem d'un *xavo*, diguèm d'un cèntim y mig.

En aquest cas anavem a la botiga, generalment una merceria — llavors se'n deya un *betes y fils* —, ens feyem treure del calaix el voluminós paquet d'auques; estavem una hora triant, fullejant y posant de banda, fins que a la fi deyem al botiguer o botiguera:

— Tállim mitja auca d'aquesta.»

Y'l bon home, o la bona dona, se prenía la pena de treu-

re les estisores del calaix y tallar la auca pel mig, ab molt compte de no escapar els redolins de sota ni mossegar els versos de sobre, y'ns entregava la mitja auca que desitjavem... Y tot axò per un *xavo!* per un cèntim y mig.

Y'm pregunto : Avuy que tot se compta per milions. ¿què diable podria obtenirse en el món per un cèntim y mig?

* * *

Perdoneume, companys d'Academia, lo póch, es a dir, lo gens acadèmica que resulta aquesta xerrameca, que, tal vegada, a força d'excessivament familiar y poch interessant, hagi acabat per semblarvos fins irrespectuosa. Jo us en demano perdó.

Però voldria que d'ella'n nasqués alguna cosa profitosa. Y fóra que algú, ab més autoritat, conexements y forces que jo, axequés la veu en defensa de la auca de redolins, li cridés : «— Alçat, Llätzer!»; que tornés a la vida la bona, la sana, la simpàtica y amablement instructiva amiga de la meva infantesa, y que, no ho dubto, ho fóra també de l'actual y de la vinent maynada.

Seria una obra meritoria, tant més meritoria quant, de passada, donaria una estocada, si no mortal, molt greu, a tanta fulla insulsa, grollera y corruptora com avuy dia va a les mans dels que han de ser els ciutadans de demà.

APELES MESTRES

4 de juny de 1923.

**Memorial de greuges que'ls missatgers de la Ciutat de Valencia
presentaren al Rey Johan I d'Aragó**

«Molt excellent e molt poderós príncep e senyor:

Ala vostra molt gran excellencia humilment explicaren los Missatgers de la Ciutat de Valencia en virtut de llur creença, los torts e injusticies que alguns vostres consellers vos fan, eus han fet fer, eus consellen, els guats, destrucció de les terres e la dissipació del vostre patrimoni e la pro-